

АРХІВ МИХАЙЛА РУДНИЦЬКОГО

Архів Михайла Івановича Рудницького (1889–1975) зберігається в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України від вересня 2016 р. Цей унікальний здобуток національної спадщини містить величезний обсяг інформації, який стосується життя і творчої біографії М. Рудницького і загалом української та європейської культури ХХ ст.

Архів письменника складається з численних рукописів та машинописів, близько чотирьохста фотографій, епістолярію, газетних матеріалів із найрізноманітнішою, зокрема іноземною, періодики, а також навчальних планів Рудницького-викладача і матеріалів його спецкурсів, звітів про наукову роботу, програмок наукових конференцій, списків його наукових праць, поштових листівок різних років, вітальних адресів тощо. Крім цього, тут зберігається військова книжка М. Рудницького, візитівки та відбитки екслібрису письменника, інформація про М. Рудницького як консультанта фільму “Іван Франко” (режисер С. Бабанов, 1956), документи про реалізовані та нереалізовані видавничі проекти письменника. Серед раритетів слід згадати плакат-програмку літературного вечора для вшанування В. Стефаніка, організованого товариством письменників і журналістів ім. І. Франка у Львові 26 січня 1926 р.; у літературному вечорі, як зазначено, була запланована участь М. Черемшини, М. Рудницького, Б. Лепкого, Р. Купчинського, О. Луцького.

Окрема частина архіву – приватна бібліотека Рудницького, яка багато років зберігалася в його кабінеті й налічує приблизно 800 томів різними мовами. Здебільшого це книжки 1920–1930-х років видання, придбані самим письменником у країнах Західної Європи. Більшість із них – французькою, англійською, німецькою, польською мовами, а також італійською, іспанською. Щодо жанрового спрямування, то це іншомовна белетристика (А. Конан Дойл, А. де Мюссе, О. де Бальзак, Дж. Конрад, Ф. Флобер, С. Моем, М. Пруст, М. Метерлінк, Ж-К. Гюїсманс, Т. Готье, А. Барбюс, Е. По, О. Вайлд, О. Голдсміт, П. Клодель, В. Текерей, Дж. Голсуорсі, багато інших авторів), великі ілюстровані енциклопедії, поетичні антології та збірки віршів, ілюстровані видання про художників тощо. Це також дослідження, присвячені проблемам літератури й творчості окремих митців, політологічні роботи, праці з філософії, зокрема книги Г. Бергсона, Ж. Сореля, Т. Карлайля, Д’Оревілі, Р. де Гурмана, Ф. Лефевра, С. Бжозовського, Г. Брандеса та ін.

Відносно невелику частину бібліотеки складають книжки українських авторів. Частина з них має дарчі написи М. Рудницькому від Ол. Полторацького, Г. Кочура, М. Рильського, С. Зерової, М. Яцківа, С. Чарнецького. Серед українстики в бібліотеці письменника зберігалися, приміром: І. Тивонович “Історія заснування “Ruthenische Revue” (1906), Дж. Мільтон “Самсон борець” (1914, переклад І. Франка), В. Шекспір “Антоній і Клеопатра” (переклад П. Куліша, передмова І. Франка, 1901), П. Карманський “Пливем по морі тьми” (1909), М. і Л. Старицькі “Перед бурєю” (1930), М. Возняк “Початки української комедії” (1920), Аристофан “Хмари” (переклад І. Франка, 1918), М. Зеров “Від Куліша до Винниченка” (1929), М. Возняк “Життя і значення Івана Франка” (1913), М. Стороженко “Нарис історії західно-європейської літератури до кінця 18 віку” (1905), “Хроніка наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка у Львові” (1937), В. Винниченко “Хочу!” (1919), “Наукові записки пам’яті Шевченка” (1939), Б. Лепкий “Три портрети” (1937) та ін.

Окремо слід назвати книжки, до яких був причетний і сам М. Рудницький як автор, редактор чи перекладач. І це не лише такі відомі праці, як “Між ідеєю і формою” (1932), “Від Мирного до Хвильового” (1936), “Правопис і літературна мова” (1930), а й, приміром, О. Прево “Історія невірної” (1939, переклад М. Рудницького), Ш. Бронте “Буреверхи” (переклад М. Рудницького, 1993), О. де Бальзак “Утрачені ілюзії” у 2 т. (1938, передмова М. Рудницького), Б. д’Оревілі “Чортиці” (1936, передмова М. Рудницького), Ш. Бронте “Ідеалістка” (1939, передмова М. Рудницького), Ж. Сорель “Про релігію” (1913, переклад на польську мову М. Рудницького). Це також кілька примірників книжечки поезії в прозі М. Рудницького “Очі та уста” (1932), виданої в 100 примірниках.

Серед періодичних видань, які зберігав письменник, – підшивки газети “Назустріч”, у якій він працював співредактором і до якої активно дописував, журналу “Світ” за 1925 і 1926 рр., окремі номери таких видань, як “Світ” (1906), “Нива” (1931), “Мистецтво” (1932–1936), “Українська книга” (1928), “Дзвони” (1936), “Сьогочасне й минуле” (1939), “Література і мистецтво” (1941), “Slavische Rundschau” (1939), “Sygnały” (1934), “La Litterature internationale” (1940). Серед численних паперів М. Рудницького були заховані кілька чисел “ЛНВ” із його текстами та його стаття “Париж 1919. Преважке становище української делегації на Мирову конференцію”, що вийшла в “Літописі Червоної калини” 1939 р.

Окремим інтересом дослідника впродовж життя залишалася творчість І. Франка та В. Шекспіра, а тому книжки й тексти про них складають умовно-окрему частину архіву. Це, до прикладу, його машинописи та рукописи доповідей про І. Франка (“Пейзаж у художній прозі Івана Франка”, “Критик і друг талантів”, “Особливості творчої уяви Івана Франка”, “Творчий метод Івана Франка, письменника і громадянина”, “Мойсей Івана Франка і Мойсей А. де Віньї”, “Світове значення творчості Івана Франка”, “Іван Франко про Тараса Шевченка”, “Франко серед польських поетів”, та ін.), машинописи й рукописи перекладів В. Шекспіра та статей про нього (виступ 1956 р. в

Будинку вчених “Успіхи та невдачі Гамлета в театрі ім. М. Заньковецької” та ін.), курсові роботи під керівництвом М. Рудницького, присвячені творчості І. Франка й В. Шекспіра.

Оскільки М. Рудницький перебував у письменницькому й науковому середовищі понад півстоліття, його архів містить чимало відомостей з історії українського літературознавства. У 1956 р. у Львові на конференції до 100-річчя із дня народження І. Франка були заявлені наукові виступи, а тому, ймовірно, і зустрічалися між собою М. Рудницький, І. Айзеншток, О. Чичерін, М. Неврлий; у Харкові 1963 р. на 12-й науковій конференції значилися доповіді Є. Кирилюка, Д. Наливайка, В. Бородіна, М. Павлюка, Н. Крутікової, І. Айзенштока, М. Рудницького.

За розповіддю дружини М. Рудницького Людмили Рудницької (у дівоцтві – Захарій), він не встиг виїхати зі Львова разом зі своєю родиною 1939 р. Рішенням атестаційної комісії 1946 р. М. Рудницького було затверджено у вченому званні “професор”. Як показують архівні документи, у радянський час (особливо 1940–1950-ті роки) йому довелося готувати виступи на такі теми, як “Значення праць Й. В. Сталіна з мовознавства для викладання іноземних мов”, “Радянська демократія – демократія для всіх”, “Комунізм – подвиг мільйонів”, “Література західних земель відроджена радянською владою” та под. Зі збережених документів видно, що в 1940-х М. Рудницький був головою правління Будинку культури працівників науки та мистецтва у Львові, але водночас він не припиняв наукової діяльності.

Збережене в архіві листування М. Рудницького в основному належить уже до радянського часу. Серед його адресантів – Т. Франко, М. Рильський, С. Крижанівський, Р. Братунь, П. Козланюк, С. Журахович, М. Яцків, І. Денисюк, І. Вільде, С. Кирилюк, І. Дзюба, Г. Кочур, З. Гузар, С. Білокінь; є лист 1961 р. від Ю. Косача із Нью-Йорка. Доволі багато листів від Ф. Погребенника та московського журналіста Ал. Лесса, і можливо, найбільше листування – з В. Беляєвим, у співавторстві з яким М. Рудницький видав книжку “Під чужими прапорами”. Зберігаються серед епістолярію й листи Михайла та Людмили Рудницьких із США, від його рідної сестри Мілени та рідних братів, Івана й Антіна Рудницьких. Перебуваючи за “залізною завісою”, М. Рудницький збирав інформацію про своїх близьких, яка зрідка з’являлася в радянській пресі, йому потрапляли до рук і копії чи вирізки з діаспорних видань, де йшлося про членів його родини. Існує невеличке листування між Людмилою Рудницькою і Міленою Рудницькою вже після смерті професора.

Попередній огляд архіву М. Рудницького свідчить про те, що частина матеріалів потребує серйозної атрибуції, аби з’ясувати імена, джерела, зміст і контекст низки артефактів (це особливо стосується автографів, світлин, рукописів, сторінок іноземної періодики). Відкритим залишається питання і про повноту архіву, адже очевидно, що до сьогоднішніх днів збереглася його частина.

Перевезення великого архіву М. Рудницького зі Львова до Києва здійснювалося за допомогою ентузіастів. Працівники Інституту літератури висловлюють велику подяку доцентів Львівського національного університету ім. Івана Франка Т. Левицькому, студентів Львівського державного університету внутрішніх справ МВС України Ю. Омельчуку, студентів львівського Національного університету імені Івана Франка В. Жовніру, приватному підприємцеві М. Федорчуку, керівникам Рівненського обласного благодійного фонду “Волинь європейська” О. Заліпській та А. Смаглюкові. Безпосередньо працювали з архівом у Львові на етапі його формування Л. Демська-Будзуляк й О. Омельчук, яка також здійснювала загальне сортування матеріалів та організовувала транспортування архіву до Києва.

І безумовно, найбільшу вдячність науковці Інституту літератури висловлюють Богданові Павліву, його дружині Марії та дітям Наталці, Уляні, Маркіянові. Зберігши спадщину письменника після смерті Михайла та Людмили Рудницьких, пан Б. Павлів безкоштовно передав його в Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Відтепер архів М. Рудницького можна вважати основним джерелом для написання інтелектуальної біографії цього видатного діяча української культури, яка колись, безперечно, буде підготована. І ще одне не менш важливе завдання для науковців – це не лише опис архіву, а й підготовка для видання наукових праць і літературно-критичних статей М. Рудницького.

*Олеся Омельчук
м. Київ*

Отримано 25 травня 2017 р.